

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

П'ЯТА СЕКЦІЯ

СПРАВА «ЖУК ПРОТИ УКРАЇНИ»
(Заява № 45783/05)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

21 жовтня 2010 року

ОСТАТОЧНЕ

11 квітня 2011 року

Рішення може підлягати редакційним виправленням.

У справі «Жук проти України»

Європейський суд з прав людини (п'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

Пеер Лоренцен (Peer Lorenzen), *Голова*,
Карел Юнгвірт (Karel Jungwiert),
Райт Маруст (Rait Maruste),
Марк Віллігер (Mark Villiger),
Ізабель Берро-Лефевр (Isabelle Berro-Lefevre),
Мириана Лазарова-Трайковська (Mirjana Lazarova Trajkovska),
Ганна Юдківська (Ganna Yudkivska), *судді*,

та пані Клаудія Вестердік (Claudia Westerdiek), *Секретар секції*,
після обговорення за зачиненими дверима 28 вересня 2010 року,
вносить таке рішення, що було ухвалене того ж дня:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу порушено за заявою (№ 45783/05), поданою до Суду проти України відповідно до статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція) громадянином України Віктором Євгеновичем Жуком (далі — заявник) 1 грудня 2005 року.

2. Уряд України (далі — Уряд) був представлений його Уповноваженим паном Ю. Зайцевим.

3. Заявник стверджував, зокрема, що відповідно до пункту 1 статті 6 Конвенції його засудження було неправомірним, оскільки *inter alia* Верховний Суд України розглянув його касаційну скаргу з питань права за його відсутності, порушуючи принцип процесуальної рівності сторін.

4. 1 вересня 2009 року Голова п'ятої секції вирішив повідомити про вищезазначену скаргу Уряду. Також було вирішено розглядати питання щодо прийнятності та суті заяви одночасно (пункт 1 статті 29).

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

5. Заявник народився в 1958 році та проживає в м. Києві.

A. Кримінальне провадження щодо заявника

6. За твердженнями заявника, 16 вересня 2001 року біля входу до його квартири працівники відділу міліції по боротьбі з незаконним обігом наркотиків вчинили на нього напад. Коли заявник знепритомнів, вказані працівники, як він стверджував, підкинули йому доказ, поклавши пакетик героїну в його кишеню. Пізніше працівниками міліції було проведено обшук його квартири. У результаті обшуку було знайдено ще декілька пакетиків з наркотиками (як стверджувалось, вони також були підкинуті), зброю та хімічне обладнання. Заявник стверджує, що певне майно (наприклад, гроші та коштовності) було незаконно вилучено під час цього обшуку.

7. Після обшуку заявника було доставлено до відділу міліції, де він залишався до 25 вересня 2001 року, коли Шевченківський районний суд м. Києва (далі — районний суд) обрав йому запобіжний захід у вигляді тримання під вартою. Заявник також стверджує, що він не мав засобів (а саме канцелярського приладдя) для того, щоб оскаржити постанову суду про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, і що пізніше, коли він подав апеляційну скаргу, її не було розглянуто та, як він стверджує, було загублено.

8. 21 вересня 2001 року заявнику було призначено безоплатного захисника, та робота останнього, як стверджувалось, була недостатньою та не сприяла його захисту. Зокрема, незважаючи на прохання заявника, щоб захисник частіше його відвідував та працював з його справою, захисник, як стверджувалось, прийшов до нього лише 24 вересня та 12 грудня 2001 року. Крім того, захисник, як стверджувалось, не з'явився на судові засідання 25 вересня та 19 листопада 2001 року, коли районний суд розглядав питання щодо тримання заявника під вартою. Під час судового розгляду заявнику надавалась юридична допомога, але не зрозуміло, чи надавалась вона тим же захисником, допомога якого, як стверджував заявник, була недостатньою, чи іншим.

9. За твердженнями заявника, він декілька разів звертався з клопотаннями, щоб суд першої інстанції викликав в судові засідання К., його знайому, але суд відмовляв у їх задоволенні.

10. 18 листопада 2003 року районний суд визнав заявника винним у вчиненні злочину в сфері обігу наркотичних засобів та призначив йому покарання у вигляді позбавлення волі строком на шість років. При цьому районний суд посилався на докази, зібрані під час обшуку 16 вересня 2001 року, судові експертизи та свідчення свідків.

11. Заявник подав апеляційну скаргу, оскаржуючи *inter alia* законність обшуку та здобутих в результаті цього доказів щодо нього. 11 червня 2004 року апеляційний суд м. Києва частково задовольнив апеляційну скаргу заявника та пом'якшив йому міру покарання до чотирьох років позбавлення волі. Апеляційний суд м. Києва визнав, що обшук був законний, оскільки заявник надав згоду на його проведення, і що засудження ґрунтувалось не лише на доказах, отриманих в результаті обшуку.

12. Заявник, якому більше не надавалась юридична допомога, подав касаційну скаргу до Верховного Суду України, оскаржуючи своє засудження з точки зору застосування законодавства. Він також висловив своє бажання бути присутнім у судовому засіданні.

13. 5 квітня 2005 року в присутності прокурора, але за відсутності заявника колегія у складі трьох суддів Верховного Суду України розглянула касаційну скаргу заявника щодо застосування законодавства. Заслухавши прокурора, який стверджував, що касаційна скарга була необґрунтованою, колегія суддів дійшла висновку, що немає підстав для перегляду справи в касаційному порядку та відмовила у задоволенні касаційної скарги. Однак при цьому колегія розглянула справу по суті. За твердженнями заявника, його не було повідомлено про дату судового засідання в Верховному Суді України. Про ухвалу Верховного Суду України його було повідомлено 2 червня 2005 року.

В. Провадження щодо органів внутрішніх справ

14. 29 вересня 2001 року заявник звернувся зі скаргою до місцевого прокурора щодо дій працівників міліції 16 вересня 2001 року.

15. 29 жовтня 2001 року прокурор виніс постанову про відмову в порушенні кримінальної справи у зв'язку з відсутністю складу злочину. Зокрема, він дійшов висновку, що заявник намагався втекти та чинив опір працівникам міліції.

16. За твердженнями заявника, він оскаржив цю постанову до районного суду, який 26 вересня 2003 року залишив її без змін. Заявник далі звертався зі скаргою, але, за його твердженням, суд вирішив, що останнє рішення оскарженню не підлягало. Він також порушував це питання під час судового розгляду та в скаргах щодо свого засудження. Вироком від 18 листопада 2003 року районний суд підтримав висновки оскарженої постанови прокуратури, судами вищих інстанцій це питання в явній формі не розглядалось.

С. Проведення щодо вилученого майна

17. У 2003 році заявник звернувся з цивільним позовом до районного суду щодо повернення його майна, що, як стверджувалось, було незаконно вилучено. Постановою від 23 травня 2003 року районний суд залишив позовну заяву без розгляду у зв'язку з процесуальними недоліками (наприклад, не зазначення відповідача, несплата судового збору). Заявник не оскаржував цю постанову.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

18. Відповідні положення Кримінально-процесуального кодексу України (далі — кодекс) (в редакції, чинній на час подій) передбачають таке:

Стаття 383

Судові рішення, які можуть бути перевірені в касаційному порядку

«У касаційному порядку можуть бути перевірені:

- 1) вироки, ухвали і постанови апеляційного суду, постановлені ним як судом першої інстанції;
- 2) вироки і постанови апеляційного суду, постановлені ним в апеляційному порядку.

У касаційному порядку також можуть бути перевірені вироки та постанови районного (міського), міжрайонного (окружного) судів, військових судів гарнізонів, ухвали апеляційного суду, постановлені щодо цих вироків та постанов».

Стаття 394

Розгляд справи касаційним судом

«Справа з касаційними скаргами і поданнями на судові рішення, зазначені у частині першій статті 383 цього Кодексу, розглядається з обов'язковим повідомленням прокурора та осіб, зазначених у статті 384 цього Кодексу.

Справа з касаційними скаргами і поданнями на судові рішення, зазначені у частині другій статті 383 цього Кодексу, протягом тридцяти днів після її надходження розглядається касаційним судом у складі трьох суддів з участю прокурора. Суд своєю ухвалою вирішує питання про призначення справи до розгляду з обов'язковим повідомленням осіб, зазначених у статті 384 цього Кодексу, або відмовляє у задоволенні касаційної скарги, касаційного подання.

Справа, що призначена до розгляду з обов'язковим повідомленням прокурора та осіб, зазначених у статті 384 цього Кодексу, розглядається касаційним судом у складі трьох суддів за участю прокурора з додержанням порядку, передбаченого частинами першою, другою і третьою статті 362 цього Кодексу.

Нарада суддів касаційної інстанції провадиться з додержанням вимог, передбачених статтями 322 і 325 цього Кодексу».

19. Інші положення кодексу стосовно розгляду справ касаційним судом викладено в рішенні у справі «Архіпов проти України» (*Arkhipov v. Ukraine*) ((dec.), № 25660/02, від 18 травня 2004 року).

20. 12 січня 2006 року частину другу статті 394 кодексу було змінено з метою усунення прокурора від участі в розгляді справи судами касаційної інстанції, в результаті якого вирішується питання щодо призначення справи до розгляду в касаційному порядку чи відмову в задоволенні скарги.

ЩОДО ПРАВА

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 1 СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ (ПРОЦЕСУАЛЬНА РІВНІСТЬ СТОРІН)

21. Заявник скаржився, що Верховний Суд України розглянув його касаційну скаргу з питань права за його відсутності, порушуючи принцип процесуальної рівності сторін. Він посилався на пункт 1 статті 6 Конвенції, який передбачає таке:

«Кожен має право на справедливий ... розгляд його справи ... судом ..., який встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення ...»

A. Щодо прийнятності

22. Суд зазначає, що ця скарга не є явно необґрунтованою у розумінні пункту 3 статті 35 Конвенції. Далі Суд зазначає, що вона не є непринятною з будь-яких інших підстав. Отже, вона має бути оголошена прийнятною.

B. Щодо суті

23. Уряд стверджував, що у цій справі не було порушено пункту 1 статті 6 Конвенції. Зокрема, Уряд стверджував, що судові засідання, про яке йдеться, було попереднім, його метою було вирішити, чи була касаційна скарга з питань права достатньо обґрунтованою, щоб її вважати небезпідставною, і що частина друга статті 394 кодексу не передбачала, що таке судові засідання мало провадитись в присутності скаржника та/або його представника. У зв'язку з цим Уряд провів аналогію між справою, яка розглядається, та справою «Степенська проти України» (*Stepenska v. Ukraine*), рішення щодо прийнятності, № 24079/02, від 12 червня 2006 року), де Верховний Суд України, розглядаючи справу в нарадчій кімнаті, відмовив у задоволенні касаційної скарги заявниці, встановивши відсутність підстав для передання справи на розгляд до Судової палати у цивільних справах Верховного Суду. У справі «Степенська проти України» (*Stepenska v. Ukraine*) скаргу заявниці стосовно відсутності справедливого суду було відхилено і Уряд закликав Суд зробити так само у справі, яка розглядається.

24. Заявник висловив заперечення. Він стверджував, зокрема, що, на відміну від прокурора, він не мав можливості надавати усні зауваження в Верховному Суді. Заявник зазначив, що проведена Урядом аналогія не була належною, оскільки провадження у справі «Степенська проти України» (*Stepenska v. Ukraine*) було цивільного характеру, тоді як провадження у справі заявника було кримінальним.

25. Суд нагадує, що принцип процесуальної рівності сторін, один із елементів більш широкої концепції справедливого судового розгляду, вимагає, щоб кожній стороні надавалась розумна можливість представляти свою позицію за таких обставин, які не ставлять цю сторону в суттєво невігідне становище по відношенню до протилежної сторони. Це, в принципі, означає надання сторонам судового процесу можливості ознайомитись з усіма пред'явленими доказами і зауваженнями та прокоментувати їх, навіть якщо вони надані незалежним представником державної юридичної служби з метою здійснення впливу на рішення суду (див. рішення у справі «Кресс проти Франції» (*Kress v. France*) [ВП], № 39594/98, пункти 72 та 74, ЄСПЛ 2001-VI).

26. Крім того, стаття 6 Конвенції в цілому гарантує, що особа, обвинувачена у вчиненні правопорушення, повинна за загальним правилом мати право бути присутньою та безпосередньо брати участь у судовому засіданні стосовно встановлення обґрунтованості кримінального обвинувачення щодо неї. Це право презюмується самим

поняттям змагального провадження та також може походити з гарантій, встановлених підпунктами (c), (d) та (e) пункту 3 статті 6 Конвенції (див. рішення у справі «Сейдовіч проти Італії» (*Sejdovic v. Italy*) [GC], № 56581/00, пункт 81, ECHR 2006-II з подальшими посиланнями).

27. У цьому контексті особливе значення має бути надано явності справедливого відправлення правосуддя, а також підвищеній чутливості суспільства до цього (див. рішення у справі «Боргерс проти Бельгії» (*Borger v. Belgium*), від 30 жовтня 1991 року, пункт 24 *in fine*, Серія А № 214-B). Тут, так само, як в інших аспектах статті 6, важливість того, що стоїть на кону для заявника, буде критерієм для оцінки адекватності та справедливості провадження (див. рішення у справі «А. Б. проти Словаччини», № 41784/98, пункт 55, від 4 березня 2003 року).

28. Крім того, Суд нагадує, що від держави, яка запровадила апеляційні чи касаційні суди, вимагається забезпечення того, щоб особи, що відповідають перед законом, могли користуватись в цих судах основоположними гарантіями, закріпленими в статті 6 Конвенції (див., наприклад, рішення у справі «Делкурт проти Бельгії» (*Delcourt v. Belgium*), від 17 січня 1970 року, пункт 25, Серія А № 11).

29. Повертаючись до фактів справи, яка розглядається, Суд зазначає, що провадження щодо заявника за своєю суттю було кримінальним. Заявник, якого було визнано винним у вчиненні злочину в сфері обігу наркотичних засобів, засуджено до покарання у вигляді позбавлення волі строком на чотири роки (беручи до уваги пом'якшення міри покарання апеляційним судом, див. вище пункт 11) та якому більше не надавались послуги захисника, оскаржив свій вирок з питань права. Отже, оскільки на кону стояла свобода заявника, Суд вважає, що розгляд касаційної скарги заявника з питань права мав важливе значення для нього.

30. Суд зазначає, що у цій справі прокурор мав представляти справу в національних судах в частині пред'явлених заявнику обвинувачень та бути опонентом заявника (порівняно з рішеннями у справах «Боргерс проти Бельгії» (*Borgers v. Belgium*), вищезгадане, пункт 25 та «Кресс проти Франції» (*Kress v. France*), вищезгадане, пункти 67–68, де про відповідних юристів з боку держави у різний спосіб стверджувалось, що вони не є сторонами в провадженні чи опонентами будь-якій стороні або що їхня роль обмежувалась наданням консультації суду (*amicus curiae*)). Роль прокурора, як її визначено вище, не оспорювалась державою-відповідачем.

31. Далі Суд зазначає, що відповідно до національного законодавства (зокрема, частина друга статті 394 кодексу, див. вище пункт 18) Верховний Суд провів попередній розгляд справи, метою якого було вирішити, чи була касаційна скарга достатньо обґрунтованою для її розгляду під час відкритого засідання в присутності всіх необхідних сторін. Таким чином, можливість для заявника бути присутнім та, відповідно, робити усні зауваження під час судового засідання залежала від того, чи пройшла його касаційна скарга процедуру відбору.

32. Суд неодноразово вирішував, що процедура допуску скарг до розгляду та провадження виключно з питань права, на відміну від того, що стосується питань фактів, може відповідати вимогам статті 6 Конвенції, навіть якщо скаржнику не була надана можливість бути особисто заслуханим апеляційним чи касаційним судом, за умови, якщо відкрите судове засідання проводилось у суді першої інстанції і якщо суди вищої інстанції не мали встановлювати факти справи, а тільки тлумачити відповідні юридичні норми (див., наприклад, рішення у справі «Ермі проти Італії» (*Hermi v. Italy*) [ВП], № 18114/02, пункт 61, ЄСПЛ 2006-XII з подальшими посиланнями).

33. Оскільки компетенція Верховного Суду у справі, яка розглядається, була обмежена питаннями права, відсутність відкритого судового засідання *per se* не порушувала пункт 1 статті 6 Конвенції (див. рішення у справах «Суттер проти Швейцарії» (*Sutter v. Switzerland*), від 22 лютого 1984 року, пункт 30, Серія А № 74, та «Булут проти Австрії» (*Bulut v. Austria*), від 22 лютого 1996 року, пункт 42, Reports of Judgments and Decisions 1996-II).

34. Це є дійсним до тих пір, поки відповідний суд, як це мало місце у вищезазначених справах, проводив закрите судове засідання, чого не було у даному випадку. Відповідно до частини другої статті 394 кодексу прокурор мав перевагу бути присутнім на тому

попередньому розгляді справи, на відміну від будь-яких інших сторін, та усно викласти свою позицію перед колегією з трьох суддів з метою здійснення впливу на їх думку. По суті ця позиція полягала в тому, що в задоволенні касаційної скарги заявника необхідно відмовити та залишити його вирок без змін. Суд вважає, що процесуальна справедливість вимагала, щоб заявнику було також надано можливість усно виступати у відповідь. Після обговорення колегія відмовила у задоволенні касаційної скарги заявника з питань права на стадії попереднього розгляду справи, таким чином, обійшовшись без відкритого судового засідання, на яке заявник був би викликаний та в якому він мав би можливість брати участь. Судом також зауважується, що заявник звертався з клопотанням, щоб судові засідання проходились в його присутності (див. вище пункт 12).

35. У світлі цих міркувань Суд доходить висновку, що процедура в Верховному Суді не надала заявнику можливість брати участь в провадженні у відповідності із принципом процесуальної рівності сторін.

Відповідно у цій справі мало місце порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

II. ІНШІ СТВЕРДЖУВАНІ ПОРУШЕННЯ КОНВЕНЦІЇ

36. Заявник також скаржився за статтею 3 Конвенції на те, що 16 вересня 2001 року він був побитий працівниками міліції. Далі заявник скаржився за тією самою статтею на те, що до 13 липня 2004 року він тримався під вартою в поганих умовах.

37. Заявник скаржився за пунктами 1(с) та 3 статті 5 Конвенції на те, що його арешт та тримання під вартою з 16 до 25 вересня 2001 року були незаконними та що не було забезпечено, щоб він негайно постав перед суддею. Далі він скаржився за пунктом 4 статті 5 Конвенції на те, що він не мав можливості подати апеляційну скаргу на постанову суду про взяття під варту.

38. Посилаючись на пункти 1 та 2 статті 6 Конвенції, заявник стверджував, що тривалість провадження щодо нього була надмірною, його засудження було незаконним (зокрема тому, що воно ґрунтувалось на незаконно здобутих доказах) та що національні органи влади не були безсторонніми. Далі він скаржився за пунктом 3(с) статті 6 Конвенції на погане виконання захисником, якого йому було призначено для надання безоплатної юридичної допомоги, своїх обов'язків. Він додатково стверджував, що суд першої інстанції відмовив у задоволенні його клопотань про виклик до суду К., порушуючи пункт 3(d) статті 6 Конвенції.

39. Заявник також скаржився за статтею 8 Конвенції на те, що обшук його квартири був незаконним.

40. Нарешті, заявник скаржився за статтею 1 Першого протоколу на те, що певне майно (гроші та коштовності) було незаконно вилучено під час обшуку.

41. У відповідь на зауваження Уряду заявник також поскаржився за статтею 13 Конвенції стосовно свого засудження.

42. Уважно розглянувши твердження заявника в світлі всіх наявних матеріалів та настільки, наскільки вони охоплювались його компетенцією, Суд дійшов висновку про відсутність будь-яких ознак порушень прав і свобод, передбачених Конвенцією.

43. Таким чином, ця частина заяви має бути оголошена неприйнятною як явно необґрунтована відповідно до пунктів 3 та 4 статті 35 Конвенції.

III. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

44. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливу сатисфакцію».

A. Шкода

45. Заявник вимагав від 200 000 до 240 000 євро як відшкодування матеріальної та моральної шкоди.

46. Уряд заперечив проти таких сум.

47. Суд не вбачає будь-якого причинного зв'язку між виявленим порушенням та заявленою матеріальною шкодою, тому Суд відхиляє цю вимогу заявника. Щодо моральної шкоди Суд вважає, що з огляду на порушення пункту 1 статті 6 Конвенції заявник зазнав моральної шкоди, яка не відшкодовується в достатній мірі лише встановленням порушення (у порівнянні з рішенням у справі «Мацюк проти України» (*Matsyuk v. Ukraine*), № 1751/03, пункт 36, від 10 грудня 2009 року). Здійснюючи оцінку на засадах справедливості, як цього вимагає стаття 41 Конвенції, Суд присуджує заявнику суму в розмірі 1200 євро як відшкодування моральної шкоди.

В. Судові витрати

48. Заявник не вимагав компенсації судових витрат. Відповідно Суд нічого не присуджує.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. Оголошує скаргу заявника за пунктом 1 статті 6 Конвенції щодо порушення принципу процесуальної рівності сторін прийнятною, а решту скарг у заяві — неприйнятними;
2. Постановляє, що у цій справі мало місце порушення пункту 1 статті 6 Конвенції;
3. Постановляє, що:
 - (а) упродовж трьох місяців від дня, коли це рішення стане остаточним відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач має виплатити заявнику 1200 (одну тисячу двісті) євро відшкодування моральної шкоди з урахуванням будь-якого податку, який може бути стягнуто із зазначеної суми; ця сума має бути конвертована в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу;
 - (б) зі спливом зазначеного тримісячного строку і до остаточного розрахунку на цю суму нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, плюс три відсоткові пункти.
4. Відхиляє решту вимог заявника стосовно справедливої сатисфакції.

Вчинено англійською мовою і повідомлено письмово 21 жовтня 2010 року відповідно до пунктів 2 і 3 правила 77 Регламенту Суду.

Клаудія Вестердік
Секретар

Пеер Лоренцен
Голова